

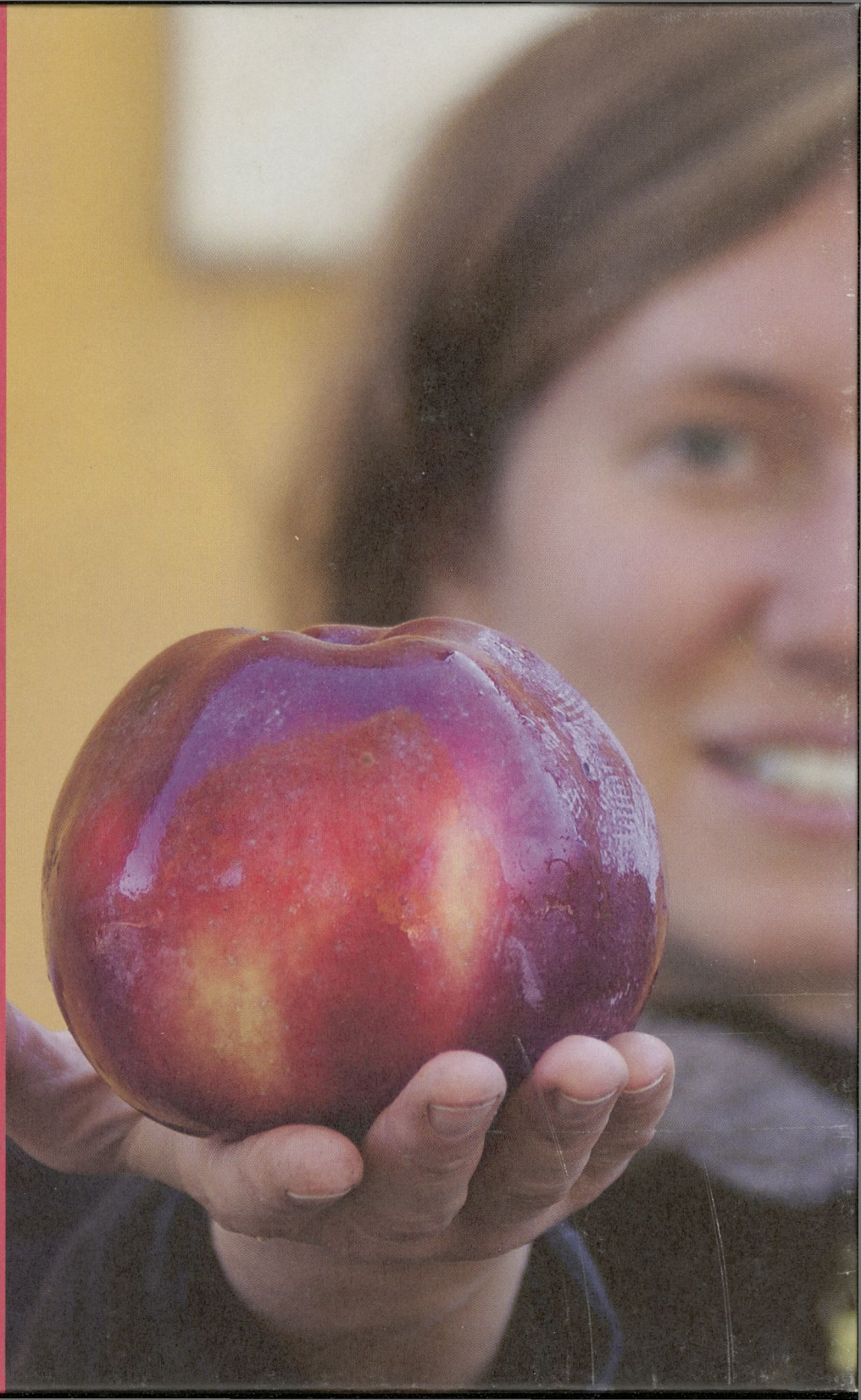
VÅR VARDAG - DITT MUSEUM FATABUREN

2017

VÅR VARDAG - DITT MUSEUM

FATABUREN

2017

VÅR VARDAG - DITT MUSEUM

Red. Anders Carlsson

Nordiska museets och Skansens årsbok

FATABUREN – Nordiska museets och Skansens årsbok – är en skatt av kulturhistoriska artiklar som har publicerats under mer än ett sekel.

Årsboken började som ett häfte med rubriken »Meddelanden«, redigerat 1881 av museets grundare Artur Hazelius för den stödjande krets som kallades Samfundet för Nordiska museets främjande. 1884 publicerades den första kulturhistoriska artikeln och när publikationen 1906 bytte namn till »Fataburen. Kulturhistorisk tidskrift« kom de vetenskapliga uppsatserna att dominera innehållet. Från och med 1931 fick årsboken en mer populär inriktning och i stora drag den form som den har i dag. Fataburen har sedan dess förenat lärdom och sakkunskap med syftet att nå en stor publik.

Fataburen är också en viktig länk mellan Nordiska museet och Skansen, två museer med en gemensam historia och en gemensam vänförening. Varje årsbok har ett tematiskt innehåll som speglar insatser och engagemang i de båda museerna, men verksamhetsberättelserna trycks numera separat och kan rekvireras från respektive museum.

Ekonomiskt stöd från Samfundet Nordiska museets och Skansens Vänner gör utgivningen av Fataburen möjlig.

NORDISKA MUSEET

SKANSEN

Fataburen 2017

Nordiska museets förlag

Box 27820

115 93 Stockholm

www.nordiskamuseet.se/förlag

www.nordiskamuseet.se/fataburen

www.fataburen.se

© Nordiska museet och respektive författare 2017

Redaktör Anders Carlsson

Medredaktör Ewa Kron

Bildredaktör Marie Tornehave

Bildbehandling Karolina Kristensson och Peter Segemark

Omslag och grafisk form Lena Eklund, Kolofon

Översättning Alan Crozier

Omslagets framsida Klara Holmqvist, sektionschef för trädgården vid Nordiska museets avdelning Julita gård, skriver i denna bok om humle, pelargoner, pioner och frukt. Foto: Peter Segemark, © Nordiska museet.

Pärmarnas insidor De nya tapeterna i Tottieska huset på Skansen är tillverkade av företaget Handtryckta Tapeter Långholmen AB. Mönstren är kopior av original av Johan Norman (1744–1808) som finns representerad i Nordiska museets samlingar. Foto: Handtryckta Tapeter Långholmen AB.

Tryck och repro Italgraf Media AB, Stockholm 2017

ISSN 0348 971 X

ISBN 978 91 7108 598 6

[illegible]

Fynd i samlingar

Två målningar i Nordiska museets arkiv

DAN WALDETOFT är tidigare intendent vid Nordiska museets arkiv.

År 1888: Kung Oscar II skänker målningen *Nebukadnessars dröm*, »med tillämpning på gamla och nyare tidens historia«, till Nordiska museet. Den monteras på trärullar och kommer att förvaras ihoprullad, som nummer 40 av det som kallas »äldre kartor och ritningar«. År 2015: Under förberedelsearbetet inför arkivets återflytt från kvarteret Garnisonen på Östermalm till museets huvudbyggnad på Djurgården, sker en genomgång av allt material. Målningen rullas ut. När detta senast hände på museet, och om det överhuvudtaget skett, det vet vi inte. Så vad har vi framför oss?

Det är som att se ut i rymden en stjärnklar kväll. En stor, svart målning från 1695 med en märklig figur, en svårbegriplig text – och en västmanländsk bonde. En Nicolaus Nicolai Tiblæus har »Afmätit och Uth Räknat« men träder bara knappt fram i historien.

Nebukadnessars dröm

Det är i Gamla testamentet, hos profeten Daniel, som vi läser om motivet. År 600 f.Kr., vid tiden för den babyloniska fångenskapen, hade den babyloniske kungen Nebukadnessar en dröm, som gjorde honom mycket orolig, och som hans rådgivare inte kunde uttolka.

Målningen
*Nebukadnessars
dröm* i Nordiska
museets arkiv. Foto:
Peter Segemark,
© Nordiska museet.

Därför befallde Nebukadnessar att alla de vise männen i Babel skulle dödas, likaså den judiske fången Daniel och hans vänner. Då uppenbarade Gud hemligheten för Daniel i en nattlig syn, som där-
efter uttydde drömmen för kungen (Daniel 2:31–33):

Konung, du såg i din syn en väldig staty. Den stod där framför dig, mäktig och starkt glänsande, en förfärande anblick. Huvudet på statyn var av rent guld, bröstet och armarna var av silver, buken och höfterna av koppar, benen av järn, fötterna delvis av järn, delvis av lera [...].

Nebukadnessars dröm var en profetia, där statyns olika delar och material representerade de olika riken som skulle komma. Det gylene huvudet var det nuvarande, Nebukadnessars rike, bröstet och armarna det medopersiska riket. Buken och höfterna av brons representerade det grekisk-makedonska väldet, som upprättades av Alexander den store. Det hårda och skoningslösa järnet stod för det största riket av dem alla, det romerska.

I den avslutande scenen i drömmen såg Nebukadnessar hur statyns fötter (romarriket) träffades av en sten, som fick hela bildstoden att krossas. Stenen »blev till ett stort berg som uppfyllde hela jorden« (Daniel 2:35). Det var, enligt Daniel, Guds rike, Tusenårsriket. Konungen sa då till Daniel: »I sanning, eder Gud är en Gud över andra gudar och en herre över konungar och en uppenbarare av hemligheter, eftersom du har kunnat uppenbara denna hemlighet« (Daniel 2:47). Därefter gjorde Nebukadnessar Daniel till herre över hela Babel och till ledare för alla de vise i Babel.

Vad fick Nicolaus Nicolai Tiblaeus att göra en egen uttolkning av Nebukadnessars dröm?

I 1682 års rannsakningar efter antikviteter i Västmanland har en Nicola(us) Tiblae(us) lämnat upplysningar om Badelunda socken med Anundshög. Efternamnet tyder på att han kom från Tibble, förmodligen den by med detta namn som låg vid Badelundaåsen. Ofta var det prästerna som rapporterade till Antikvitetskollegium

i Stockholm. Men Tiblaeus har skrivit under sin berättelse som »testor«, dvs. vittne, den som lämnat upplysningarna.

Och i husförhörlängderna för Badelunda vid 1600-talets slut och 1700-talets början återkommer år efter år en Nils Tiblaeus i Tibble. År 1716 sägs om honom: »min avsomnade käre man Advocaten och Rusthållaren [...] Nils Tiblaeus«. Rusthållare var en bonde med ett hemman som höll en soldat och en häst. Benämningen advokat, sakförare, tyder på att Tiblaeus var en kunnig och respekterad person. Med stor sannolikhet är det därför samma person, Nicolaus Nicolai Tiblaeus Westmannus, som skrevs in vid Västmanlands-Dala nation i Uppsala våren 1664, men lämnade staden 1667, som »lantbrukare«. Latiniseringen, Westmannus, var vanlig vid nationerna på den här tiden. Tiblaeus lämnade av allt att döma Uppsala utan examen, men kom tillbaka till byn som en lärd och betrodd person.

I Uppsala universitetsbibliotek vilar ett annat verk av Nicolaus Nicolai Tiblaeus Westmannus. Det är en handskrift i två band från 1696, »Mysteria Prophetica eller Skriftenes Hembligheter. De Fyra Monarchier och Store bestial Rijken [...] Een Biblisk Chronologie och Tijderäkning«. Troligtvis är handskriften och tavlan i arkivet närmast unika i sitt slag. Sten Lindroth skriver i *Svensk lärdomshistoria* (1975–1981) om 1600-talets lutherska historieskrivare, men ingen av dem delade Tiblaeus utgångspunkt för historieskrivningen.

Varför var Nicolaus Nicolai Tiblaeus, en västmanländsk bonde med oavslutade universitetsstudier i Uppsala, så uppslukad av den bibliska kronologin? Ett svar på frågan är fortfarande långt borta.

Generalplanen över le Désert de Retz

Bland »äldre kartor och ritningar« gjordes också ett annat märkvärdigt fynd. Även det en rullad »tavla«, cirka ett hundra år yngre än *Nebukadnessars dröm*, som har varken inventarienummer i föremålssamlingarna eller accessionsnummer i arkivet, och om vilken det överhuvudtaget inte finns några uppgifter i museet. Det är en generalplan, en sorts karta, utförd i akvarell, gouache och bläck på

Le Désert.

Livré de l'édition.
 N° 1. Mairie d'Orléans.
 N° 2. Rochet, Paris d'Orléans.
 N° 3. Temple de la.
 N° 4. Théâtre d'Orléans.
 N° 5. Trévise.

Le Désert, Jardin pittoresque, contenant 95 arpents, projeté, dessiné et exécuté dans tout

Par Mre RACINE DE MONVILLE

Generalplanen över
le Désert de Retz i
Nordiska museets
arkiv. Foto: Karo-
lina Kristensson,
© Nordiska museet
(NMA.0076033).

Närstudie av generalplanen. I förgrunden Magnus Olausson från Nationalmuseum, bakom honom Dan Waldetoft från Nordiska museets arkiv. Foto: Emma Fredriksson, © Nordiska museet (NMA.0074102).

ett antal sammanfogade pappersark, som är fästade mot en pappersram, uppfordrad på grönt siden.

Här blev utgången en annan. Motivet, en engelsk parkanläggning i Frankrike vid 1700-talets slut, ledde till Magnus Olaussons avhandling *Den engelska parken i Sverige under gustaviansk tid* (1993). På hemväg från Italien 1784 stannade Gustav III i Paris, där han besökte flera engelska parker för att få inspiration till de egna anläggningarna Haga och Drottningholm. Mest förtjust blev han i närheten av den lilla staden Retz strax utanför Paris, där François Racine de Monville hade uppfört le Désert de Retz. Kungen beställde en plan över anläggningen, som skickades till Stockholm året därpå (1785).

Olausson nämner dock inget om att han sett generalplanen i något svenskt arkiv eller museum. Kunde det vara så, att den målning som nu kommit fram vid Nordiska museets arkiv, var den generalplan som Gustav III fick sig tillsänd från Paris 1785, och som hittills varit dold för forskningen? Med hjälp av Magnus Olausson på Nationalmuseum och Krigsarkivets konservatorer Gerd Crona och Elisabet Netinder, gick det att fastställa ett svar: ja, så var det. Men det är fortfarande obekant när eller varifrån den kom till museet. Gissningsvis, likt Tiblaeus tavla, gjorde den det vid 1800-talets slut, och förmodligen också från något av de kungliga slotten.

* * *

Flytten av Nordiska museets arkiv från Garnisonen till Djurgården har inneburit att alla kapslar med pappersdokument och bilder, rullade kartor och målningar nu är inventerade. Men däremot inte innehållet i volymerna. Här kan det fortfarande vara möjligt att göra upptäckter – kanske fynd, rent av.